

מבואר בגמרא שאעפ"י שלא החזירו שואל לבעליו אלא התפיסו לב"ד, נפטר בכך ואין יכול בעל השור לטעון, אילולי החזרת לי שורי הייתי מבריחו לאגם ולא היו גובים ממני [כשאין לו נכסים אחרים] – שהשואל, כשם שהוא משועבד לבעלים כך משועבד לנושים בבעליו, מדינא דרבי נתן.

ב. הועד בבית שואל והחזירו לבעלים, בעלים משלמים (מעתה) חצי נזק ושואל פטור מכלום. לדברי רבי יוחנן ורב פפא, זהו רק לפי הדעה שרשות משנה, אבל אם אינה משנה – חייבים נזק שלם. ורבה (רבא) אמר: אפילו רשות אינה משנה אין יכולת לשואל ליעד את השור שאינו שלו. הרמב"ם (ד,ה) פסק כדברי הברייתא. וכן מורים דברי שאר הראשונים. ומהרש"ל נקט להלכה שרשות אינה משנה גם באופן זה ונשאר במועדו.

דפים מ – מא

פד. א. שור האצטדין שהרג אדם, מה דינו?

ב. מה בין שור הרובע והנרבע לשור הנוגח שהרג אדם?

א. שור האצטדין (שהרג אדם) אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח – ולא שיגיחוהו (משנה לט.).

א. דוקא בכגון זה שאדם נלחם עמו להורגו, אבל לא שיסוי בעלמא (עפ"י תוס' כד סע"ב). ויש אומרים ששונה שור האצטדין שהוא רגיל הרבה בכך ואין בו דעת ונוגח דרך תרבותו כל זמן שמשסים בו כפי מה שהורגלוהו (רמ"ה, מובא בנמו"י שם. וכן ברבנו יהונתן: 'שהוא מוחזק בכך שכשמשסין אותו בני אדם והוא הולך ומנגח').

ב. הריטב"א צדד ששור האצטדין נפטר רק ממיתה אבל אפשר שחייב בתשלומי נזיקין. והנמו"י (כד: חולק משום שאנוס הוא שאין בו דעת כנ"ל. וכן הביא המאירי שתי דעות בזה. וברמב"ם (ו,ה ובמ"מ) נראה שנקט שאין לו מועדות אלא משלם חצי נזק [וכן הסכים רש"ל]. והראב"ד השיגו.

ולענין כופר, במאירי משמע שפטור אפילו לפי הדעות המחייבים בניזיקין. וכן נקט רש"ל מסברא – קל וחומר ממיתה. ואולם הריא"ז פסק שמשלם כופר.

נחלקו רב ושמואל האם כשר לגבי מזבח (אנוס הוא) או פסול (הרי נעשתה בו עבירה). תניא כוותיה דרב להכשיר.

וכן הלכה (רמב"ם איסור"מ ד,ג).

ב. שור הרובע או הנרבע לאדם, וכן הנוגח אדם וממיתו – דינם בסקילה ופסולים על גבי מזבח (מן הבהמה,

מן הבקר. ויש דורשים מכי משחתם בהם. עתוס; רמב"ם איסור"מ ג,ו).

הרובע מומת ונפסל באונס כברצון [בדומה לנרבעת. רש"י]. ואילו הנוגח באונס – שהגיחוהו אחרים – אינו במיתה, ולענין כשרותו למזבח – מחלוקת, כאמור.

הנוגח משלם את הכופר ואילו הרובע אינו משלם אעפ"י שהיה על ידו איבוד נפש, שביט דין הרגו את הנרבעת (אבי"י). ורבא אמר אפילו כשהרג ברביעה פטור מכופר, כי רק בקרן שכוונתו להזיק יש חיוב כופר.

הרמב"ם (י,ט) פסק שאין הבהמה נסקלת אלא בכונתה להזיק. ולענין כופר בשן ורגל – ע' לעיל כו.

דף מא

- פה. א. שור מועד או תם שהמית אדם, מה דינו ודין התשלומין?
 ב. שור שהמית תינוק או תינוקת, מה דינו?
 ג. כיצד נמצא שור מועד שהרג אדם, והלא צריכים להמיתו בפעם אחת שהרג?
 ד. שור הנסקל, מהו באכילה [אם קדמו ושחטוהו] ובהנאה?
- א. שור מועד שהרג אדם – השור יסקל ובעליו משלמים כופר, ככתוב. שור תם שנגח את האדם ומת – השור בסקילה (או בן יגח או בת יגח – נגיחה בתם נגיחה במועד. מד.). וסתמה משנתנו שפטור מן הכופר. (רבי אליעזר בברייתא דרש מובעל השור נקי – נקי מחצי כופר. אמר לו רבי עקיבא והלא הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו, הביאהו לבית דין וישלם לך. ור"א הצריך קרא לאופנים שפטור מן המיתה).
 א. אחד שור הממית בן חורין או עבד ואמה, אבל המית את העכו"ם פטור כדיניהם (רמב"ם י,א).
 ב. שור שהרג שלא בכוונה – פטור מסקילה. ואפילו נתכוין למעשה אלא שלא נתכוין להזיק כגון שדרס תינוק (ערוס' מד. בשם רבנו תם; רבנו יהונתן שם ועוד). ויש מחייבים בזה (ערוס' שם עפ"י גרסת ר"ש). דין הכופר שלא בכוונה – להלן מג.
- ב. שור שהמית תינוק או תינוקת דינו כהמית גדול – השור בסקילה ובעליו משלמים את הכופר. המית נפלים שאינם בני קיימא – פטור, ואפילו ספק נפל (נמו"י עפ"י משנה מד).
- ג. נאמרו בגמרא כמה אופנים של שור מועד שהרג אדם:
 רבה אמר: כגון שאמדוהו לשלשה בני אדם (שרץ אחריהם זה אחר זה וברחו מפניו, ואדמו שאם לא ברחו היה הורגם).
 רב אשי אמר: אומדנא אינה כלום. אלא כגון שסיכן שלשה בני אדם (וכשנגח שלישי מתו כולם).
 רב זביד: כגון שהרג שלש בהמות. ודחו הלא מועד לבהמה אינו מועד לאדם.
 התוס' (לז.) כתבו שמה חזר בו רב זביד. וכן נקטו תור"פ ורא"ה כאן. והר' ישעיה נקט שלא חזר בו.
 רב שימי: כגון שהרג שלשה עובדי כוכבים. ודחו הלא אין נעשה מועד לישראל בכך.
 רבי שמעון בן לקיש: כגון שהרג שלשה בני אדם טרפה. ודחו הלא מועד לטרפה אינו נעשה מועד לשלם.
 רב פפא: שהרג וברח (לאחר שהעידו בו) הרג וברח.
 רב אחא בריה דרב איקא: כגון שהוזמו זוממי זוממים (לאחר שתי עדויות על נגיחה הוזמו העדים ופטרוהו, ולאחר שנגח בשלישית הוזמו המזימים, ונמצא השור מועד). ולדעת האומר 'ליעודי גברא' צריך להעמיד שמעידים שהבעלים היה נוכח בזמן הנגיחות).
 רבינא: במכירים את בעל השור ואין מכירים את השור (ובשלישי הוכר), ונעשה מועד משום שאומרים לו: שור נגחן יש לך בין בקרך, וצריך אתה לשמור על כל הבקר.
 א. הרמב"ם (י,ג) פסק מועד לבהמה ולנכרי ולטרפה – מועד [לענין הריגה עכ"פ] לאדם ולישראל ולשלם [וכנראה היתה לו גרסה אחרת בגמרא. מ"מ]. והמאירי חולק, וכתב למסקנא רק ארבע אוקימתות: בשסיכן שלשה בני אדם; בבורח; בהזמה; באין מכירים את השור. וכן נקט הרי"ז [אלא שהשמיט אוקימתא דהזמה. וכן הרמב"ם השמיט, ותמה על כך מהרש"ל].

ויש אומרים שרק מועד לבהמה נדחה, אבל מועד לעכו"ם [ולטריפה] – הוי מועד לישראל (עפ"י נמו"י. וכן צדד רש"ל לדקדק בלשון רש"י אבל דחה).
 ויש מי שפסק שאף אוקימתא שסיכן שלשה בני אדם אינה להלכה, שאין ב"ד מיעדים השור למיתה עד שלא מת. וכן הרמב"ם לא הזכיר זאת (יש"ש).
ב. נתכוין להרוג בהמה והרג אדם שלש פעמים (שאיין השור במיתה) – אינו נעשה מועד בכך. וכן הפיל כותל בכוונת הפלה בלא כוונת הריגה, גם אם מתו בני אדם שלש פעמים – אינו מועד. וכן כשאין עדים על הנגיחות אלא על פי בעליו – אינו מועד ופטור מן הכופר (תוס' ורשב"א כאן ובדף מד.).
 ויש מי שכתב בדעת הרמב"ם שנתכוין להרוג בהמה והרג אדם שלש פעמים – נעשה מועד (תורת חיים מד.).

ד. שור הנסקל ששחטוהו לאחר שנגמר דינו – בשרו אסור באכילה (ולא יאכל את בשרו). וכן נאסר בהנאה (ובעל השור נקי. או מן הכתוב לא יאכל). וכן עורו (את בשרו; ובעל השור נקי). שחטו עד שלא נגמר דינו – בשרו מותר (משנה מד:).
א. לדעת רבנו תם ועוד, לא נאסר שור הנסקל מחיים. ולדעת רש"י נאסר. וכן הסכים מהרש"ל [ונקט כן גם בדעת הרמב"ם (יא,ט). אבל כמה אחרונים צדדו בדעת הרמב"ם כר"ת]. ופסק שאם הזיק לאחר שנגמר דינו – פטור שהרי אינו בעליו.
ב. הנהנה משור הנסקל, האם לוקה – נראה שתלוי הדבר במחלוקת החכמים בירושלמי (עפ"י יפה עינים פסחים כב; שבט הלוי ח"ח קט. ודעת הרמב"ם שאין לוקין על הנאה באיסורין).
ג. שערו וקרניו – אסורים כעורו. פרשו – מותר (יש"ש מב עפ"י משנה ערכין ז ע"ז לד: רמב"ם מאכ"א ד,כב).

דפים מא – מב

פו. א. ובעל השור נקי. מה בא זה ללמדנו?
ב. מה ניתן ללמוד מהמיעוט כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה – ולא שוורים?
א. ובעל השור נקי – רבי אליעזר אומר: נקי מחצי כופר. [הוצרך למעטו אף באופנים שפטור ממיתה, כגון שהמית בעד אחד או בהודאת הבעלים, או שלא נתכוין להרגו].
א. רבי עקיבא סבר שאין צריך מיעוט לכך הואיל ומשתלם מגופו, 'הביאהו לב"ד וישלם לך'. ובאופנים שאין השור במיתה סובר שאין הבעלים משלמים כופר (ראשונים).
 רבי יוסי הגלילי סובר תם משלם חצי כופר (גמרא טו. כו. מה:). ופירשו התוס' (טו:): שלא שמענוהו זאת בפירוש רק הכוונה שיתכן שסובר כן מפני שאין לו מקרא למעט, אבל אפשר שסובר כרבי עקיבא שפטור בלא מיעוט מיוחד (וע' פנ"י).
ב. חיות טורפות המועדות מתחילתן (כדלעיל טו) – יש בהן חיוב כופר כבר בפעם הראשונה (ים של שלמה כו).
 רבי יוסי הגלילי אומר: נקי מדמי ולדות. [ואין חילוק אם יש אסון באשה אם לאו (אביי ורבא), ולדברי רב אדא בר אבהו, וכן הביא רב חגי מדרומא ממתניתא, אין חילוק אם נתכוין לאשה או נתכוין לשור אחר].